

520 ROCZNICA PRZENIESIENIA STOLICY POLSKI DO WARSZAWY

W 1595 roku Zamek Królewski na Wawelu, będący dotychczasową siedzibą polskiego władcy, strawił pożar. **18 marca 1596 król Zygmunt III Waza podjął decyzję o przeniesieniu stolicy z Krakowa do Warszawy.** Ostatecznie przeprowadzka króla wraz rodziną i dworem do Warszawy miała miejsce 24 maja 1609. Tym samym Warszawa stała się ostatecznie nową stolicą Polski.

Widok Wawelu u schyłku XVI stulecia (1617), Martimar/Wikimedia Commons

Kraków coraz mniej potrzebny

Wokół przeniesienia przez Zygmunta III stolicy Polski z Krakowa do Warszawy do dziś powstają różne hipotezy. Decyzja ta nie był bowiem poparta żadnym aktem prawnym. Stolicą oficjalną i miejscem niemal wszystkich następných koronacji władców pozostał Kraków, tam również nadal przechowywano insygnia królewskie. Jednak Warszawa, którą po roku 1611 Zygmunt III Waza uczynił swoim Miastem Rezydencjonalnym, stopniowo przejmowała od Krakowa wszelkie funkcje dyplomatyczne i polityczne. Podział funkcji między obydwoma miastami trwał do roku 1795 – daty trzeciego rozbioru Polski.

Panowanie Króla Zygmunta III Wazy

Urodził się 20 VI 1566 r., zmarł 25 IV 1632 r. Przyszły król Polski przyszedł na świat w chwili, gdy jego rodzice - Jan, książę szwedzki i Katarzyna Jagiellonka, córka Zygmunta I Starego - byli uwięzieni przez obłąkanego króla Szwecji, Eryka XIV, brata Jana. Los książęcej rodziny uległ zmianie w 1668 r., gdy możnowładcy szwedzcy obalili Eryka, a tron po nim objął ojciec Zygmunta, jako Jan III. Pomimo że od 1527 r. Szwecja była krajem, gdzie luteranizm był religią państwową, Zygmunt został wychowany w wierze katolickiej. Pozwoliło mu to ubiegać się o tron polski po śmierci Stefana Batorego. Za jego kandydaturą przemawiała możliwość zawarcia sojuszu Rzeczypospolitej i Szwecji przeciw Moskwie, a w perspektywie (po śmierci Jana III) połączenie obu krajów unią personalną. Nie bez znaczenia było też bliskie spokrewnienie Zygmunta Wazy z Jagiellonami oraz szansa

Król Zygmunt III Waza – Obraz Jana Matejki

na zajęcie części Inflant, znajdującej się pod zwierzchnictwem Szwecji - Estonii. W sierpniu 1587 r. na sejmie elekcyjnym doszło do rozszczepienia się elekcji.

Herb Rzeczypospolitej w czasie panowania Zygmunta III. (Unia personalna polsko-szwedzka)

Nowymi królami okrzyknięto zarówno Zygmunta, jak i jego przeciwnika arcyksięcia austriackiego Maksymiliana Habsburga. Doszło do zawiązania konfederacji wiślickiej (za kandydaturą Zygmunta), moglielniczej ("maksymilianistów") oraz rzeszowskiej (szlachty chcącej zachować neutralność w tym sporze).

Hetman Jan Zamoyski na koniu – Obraz Jana Styki

Gdy Zygmunt przez Gdańsk podążał do Krakowa na koronację, Maksymilian ze swymi wojskami wkroczył do Rzeczypospolitej wspierany przez swoich zwolenników. Janowi Zamoyskiemu, hetmanowi wielkiemu koronnemu, który był wierny księciu szwedzkiemu, udało się obronić Kraków przed wojskiem arcyksięcia, tak że 27 XII 1587 r. Zygmunt mógł zostać tam koronowany na króla polskiego. 24 I 1588 r. doszło do bratobójczej bitwy pod Byczyną. Jan Zamoyski rozbił tam wojska Austriaków i maksymilianistów. Zginęło trzy tysiące zwolenników kandydatury Maksymiliana, a on sam trafił do niewoli. Do uregulowania stosunków polsko-habsburskich doszło na mocy układu bytomsko-będzińskiego (9 III 1589 r.) i rokowań w Rewalu (IX 1589 r.). W myśl powziętych tam ustaleń Habsburgowie zobowiązali się nie wiązać sojuszami z Moskwą i nie wspierać ewentualnych rebeliantów przeciwnych rządowi nowego króla. W zamian Zygmunt obiecał poślubić jedną z księżniczek habsburskich (uczynił to 31 V 1592 r., żeniąc się z Anną, córką arcyksięcia Karola

Styryjskiego) oraz zwolnić Maksymiliana z niewoli. Zygmunt III dążył też do uspokojenia sytuacji w kraju. Służyć temu miało zwołanie sejmu pacyfikacyjnego (6 III - 23 IV 1589 r.). Jednakże do szlachty dotarły informacje, że Zygmunt rozważał podczas rokowań w Rewalu propozycję habsburską, aby zrzekł się tronu polskiego na rzecz któregoś z Habsburgów. Wiadomości te wywołały w Polsce falę oburzenia, wzmocnioną dodatkowo o oskarżenia Zygmunta o bezczynność w czasie tumultów religijnych w latach 1590-1591. Na wieść o śmierci Jana III Zygmunt udał się do Szwecji, by objąć tamtejszy, dziedziczny tron (VI 1593 r.). Jego koronacja złączyła Rzeczypospolitą i Szwecję unią personalną. Unia ta realnie przetrwała jedynie kilka lat. Zygmunt rezydował przede wszystkim w Polsce. Umożliwiło to jego stryjowi, Karolowi Sudermańskiemu, na rozpoczęcie w 1598 r. rewolty przeciwko legalnemu władcy. Wojska królewskie w decydującej bitwie pod Linköping (25 IX 1598 r.) zostały doszczętnie rozbite, a Zygmunt musiał ratować się ucieczką do Polski. W VII 1599 r.

Portret Zygmunta III ze szkoły Rubensa ok. 1624 r

Rigstag (szwedzki parlament) detronizował go. Zygmunt nie przyjął tego faktu do wiadomości, dalej tytułując się królem szwedzkim. Chcąc wciągnąć dotychczas niezaangażowanych w spór o koronę Polaków, Zygmunt na sejmie 1600 r. przekazał Polsce

Estonię. Spowodowało to uwikłanie Rzeczypospolitej w ciągnący się sześć dziesięcioleci konflikt ze Szwecją. W 1596 r. doprowadził do zawarcia unii kościelnej pomiędzy Kościołem katolickim a prawosławnymi zamieszkującymi Rzeczypospolitą. Za przyjęcie dogmatów katolickich i prymatu papieża unitom zagwarantowano zachowanie własnej liturgii, kalendarza oraz potwierdzenie majątkowego stanu posiadania instytucji kościelnych. Zygmunt III Waza zaangażował się w działalność kontrreformacyjną. Na dwa lata (1606-1608) rokosz sandomierski zdominował sprawy wewnętrzne w Rzeczypospolitej. Króla oskarżono ponownie o chęć wprowadzenia w Rzeczypospolitej *absolutum dominium*. Doszło do zawarcia porozumienia z częścią rokoszan (ugoda pod Janowcem), natomiast radykalowie dążący do obalenia króla zostali pokonani w bitwie pod Guzowem (6 VII 1607 r.).

W tym czasie w Rosji, po śmierci cara Fiodora I, syna i następcy Iwana Groźnego, miał miejsce kryzys władzy, określany mianem „wielkiej smuty”, który trwał przez kilkanaście lat. Mieli w nim udział Polacy, gdy po śmierci cara Borysa Godunowa osadzili na tronie moskiewskim Dymitra Samozwańca I. Dymitr Samozwaniec I obalony został przez spisek bojarów, a carem ogłosił się ich przywódca Wasyl Szujski. W 1608 pojawił się jednak kolejny Dymitr, Dymitr Samozwaniec II, również wspomagany zbrojnie przez Polaków, głównie konfederatów sandomierskich oraz lisowczyków. Wówczas Wasyl zawarł układ o wzajemnej pomocy ze Szwecją, co stało się pretekstem do wszczęcia przez Zygmunta III Wazę kolejnej wojny z Rosją (1609-1618), jako wyprawy krzyżowej przeciwko prawosławiu, pobłogosławionej przez papieża Pawła V. Wojna rozpoczęła się od oblężenia Smoleńska, który Polacy zdobyli po dwóch latach. Wcześniej, po zwycięskiej bitwie z połączonymi siłami szwedzko-rosyjskimi pod Kłuszynem w 1610 roku, hetman polny koronny Stanisław Żółkiewski zajął Moskwę. 29 października 1611 roku wzięty do niewoli car Wasyl IV Szujski ukorzył się przed Zygmuntem III na Zamku Królewskim w Warszawie składając hołd.

Hetman Stanisław Żółkiewski przedstawia królowi Zygmuntovi III na sejmie w 1611 r. pojmanyh braci Szujskich – Obraz Tomasza Dolabella

Hold Ruski – Carowie Szujscy przed Zygmuntem III Wazą – Obraz Jana Matejki

Tron moskiewski zamierzał zająć Zygmunt III Waza. Bojarzy natomiast godzili się na objęcie tronu przez królewicza Władysława (miał 15 lat), syna Zygmunta III Wazy i miał on przejść na prawosławie. Po dwóch latach Polacy, pozbawieni odsieczy, zostali jednak z Moskwy wyparci. Jeszcze raz próbowali zdobyć stolicę Rosji w 1618 roku. Po nieudanej próbie opanowania miasta, zawarty został w 1619 rozejm w Dywilinie, na mocy którego Rzeczpospolita odzyskała Smoleńsk oraz ziemie czernihowską i siewierską.

Kolumna Zygmunta III Wazy w Warszawie z 1643/1644

Jak ocenić rządy Króla Zygmunta III Wazy?

Długoletnie rządy Zygmunta III Wazy w Polsce część historyków ocenia negatywnie, przypominając, między innymi, jego niepotrzebne zaangażowanie się w sprawy ustanawiania władzy w Mołdawii i wciągnięcie Polski w wojnę ze Szwecją. Zarzucano mu też, że nie zaznajomił się wcale z ustrojem państwa, jakim przyszło mu rządzić. Są jednak historycy, którzy bronią króla, podkreślając jego rozliczne zalety, jak na przykład umiejętne sprawowanie funkcji mecenasa sztuki. Przypominają też, że powierzono mu władzę nad krajem po okresie bezkrólewia, po śmierci Stefana Batorego (w roku 1586).

OPRACOWANIE WŁASNE: RYSZARD JAŚKOWSKI

WYKORZYSTANO: WIKIPEDIA